

II

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitys 2000-luvulla

Environmental social research in rigid university structures in Helsinki

The position of environmental social science in Finland is paradoxical. On one hand, it is much less visible in national science policy and institutions than one would expect from the ever-worsening state of the environment. On the other hand, the field is thriving under the auspices of mainstream traditional disciplines. I argue that environmental social science in Finland is like the secret lover who procreates successfully in extra-marital affairs among established academic circles. Environmental social scientists attract external research funding, publish scientific articles, and produce PhDs – even if most funding programs, publishing venues, and disciplines carry labels other than environmental social science. My career path in two large Finnish universities is a case in point highlighting the paradox. It is a tortured success story of environmental social science in the rigid structures of two large universities that have systematically prevented the field from becoming an established part of the university.

JANNE I. HUKKINEN

”Ympäristöpolitiikka ei ole valtiotieteiden ydintä” – yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus jäykissä yliopistorakenteissa

Kutsukirje tämän kirjan kirjoittajille sisälsi ajatusparin, joka sekä inspiroi että huolestuttaa: ”Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on äärimmäisen ajankohtaista [...]. Alaa on pitkään pidetty tulevaisuuden alana”. Otin tutkijanurani ensimmäiset askeleet 40 vuotta sitten, jolloin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli äärimmäisen ajankohtaista ja sitä pidettiin tulevaisuuden alana. Onko yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuin fuusioenergia, joka on vuosikymmenien ajan ollut ajankohtaista ja toteutumassa ihan kohta?

Kyllä ja ei. Toisaalta yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen jäljet Suomen tiedeinstituutioissa ovat vaatimattomammat kuin mitä oli odotettavissa 40 vuotta sitten. Vaikka ympäristön tila on kriisiytynyt huomattavasti odotettua nopeammin ja enemmän, tutkimusala näkyy esimerkiksi Suomen Akatemian toimikuntien ja paneelien organisoitumisessa yhä kovin heikosti. Toisaalta ei voi sanoa, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus olisi ajautunut marginaaliin. Alan tutkimusta kyllä tehdään vakiintuneiden tiedeinstituutioiden sisällä, mutta tyypillisesti reunoilla ja rajapinnoilla, kytkeytyneenä osaksi perinteisten tieteenalojen valtavirtaa.

Jos suomalaisen tiedemaailman vakiintuneet rakenteet ovat avioliittoja, on yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuin salarakas, joka lisääntyy menestyksellisesti ulkoaviollisissa suhteissa. Tutkimusrahoitusta on saatu, artikkeleita on julkaistu ja tohtoreita on tuotettu, vaikka rahoitusohjelmat, julkaisukanavat ja tieteenalat ovat usein nimellisesti kaikkea muuta kuin yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta – tärkeänä poikkeuksena kuitenkin viime vuosien strategisen tutkimuksen hankkeet.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen samanaikainen heikko näkyvyys ja vahva vaikuttavuus on paradoksi. Urani suomalaisessa tiedemaailmassa on paradoksin ruumiillistuma. Uratarinani Suomen suurimpiin lukeutuvissa yliopistoissa, Teknillisessä korkeakoulussa (TKK, josta sittemmin tuli osa Aalto-yliopistoa) ja Helsingin yliopistossa (HY), valottaa paradoksia voimakkaassa kontrastissa. Se kertoo yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menestystarinaa kahden ison yliopiston jäykissä rakenteissa, jotka ovat systemaattisesti estäneet tutkimusalan juurtumisen ja jatkumisen osana yliopiston vakiintuneita toimintoja. Näännytys koskee sekä alan professuurin että sen tarjoaman opetuksen asemaa yliopistossa.

KODITON OPPITUOLI

Koska yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on luonteeltaan tieteidenvälistä, se verkostoituu. Ison yliopiston jäykissä rakenteissa tämä johtaa helposti institutionaaliseen kodittomuuteen. Kodittomuus voi olla sisällöllistä, jolloin oppituolille kyllä löytyy hallinnollinen koti yhdestä tiedekunnasta tai osastosta, mutta tuo koti kokee oppituolin tutkimuksen ja opetuksen kytkeytyvän liian heikosti toimintaansa. Kodittomuus voi olla myös rakenteellista, jolloin oppituoli kuuluu organisatorisesti useampaan hallintokuntaan, joista jokainen kokee verkostoituneen oppituolin olevan virtaviivaisen hallinnon marginaalinen häirikkö. TKK:ssa oppituolini oli ensimmäisellä ja HY:ssä toisella tavalla koditon.

Toimin vuosina 1999–2008 TKK:n rakennus- ja ympäristötekniikan osaston ympäristönsuojelun professorina, erityisalanani ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi. Vaikka oppituoli sijaitsi hallinnollisesti rakennus- ja ympäristötekniikan osastolla, korosti rehtori virkaan astuessani tehtävän laaja-alaisuutta ja monitieteisyyttä. Hänen mukaansa uuden viisivuotisen ympäristönsuojelun professorin keskeinen tehtävä oli tarjota TKK:n kaikille teekareille vähintään johdantotasoinen ymmärrys tekniikan kytkennöistä ympäristöön, yhteiskuntaan ja kestävään kehitykseen. Jos menestyisin tutkimuksessa ja opetuksessa, olisi viran vakinaistaminen ilmiselvää viisivuotiskauden jälkeen.

Muodollisesti kaikki meni erinomaisesti. Johdamani ympäristönsuojelun laboratorio kasvoi professorin ja assistentin parivaljakosta professorin,

2–3 tutkijatohtoria ja 4–6 väitöskirjatutkijaa käsitäväksi tutkijaryhmäksi. Tohtoreita valmistui ohjauksessani kuusi. Ulkopuolista tutkimusrahoitusta ryhmäni haali kokoon lähes 2,5 miljoonaa euroa.

Ensimmäisen viisivuotiskauden lähestyessä loppuaan rakennus- ja ympäristötekniikan osaston johtaja tiedusteli, miksi tutkimukseni keskittyi yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja teknologian arviointiin eikä rakentamisen elinkaarivaikutuksiin. Samanlaisia tiedusteluja tuli myös uudelta rehtorilta, joka hänkin oli lähtöisin samalta osastolta. Virkani vakinaistamista valmistelevalle työryhmä pyysi minulta kirjallisen selvityksen ”siitä, mihin suuntaan aion viedä ympäristönsuojelun toimintaa TKK:ssa ja erityisesti siitä, miten aion ottaa huomioon rakentamistoiminnan”.

Annoin selvityksen. Viittasin siinä ympäristönsuojelun, ympäristöstrategioiden ja teknologian arvioinnin hyvään menestykseen ja lupaaviin tulevaisuuden näkymiin nimenomaan koko korkeakoulua palvelevana oppiaineena, kuten edellisen rehtorin kanssa oli sovittu. TKK:n tieteellinen neuvosto kiitelti minua ympäristönsuojelun opetuksen, tutkimuksen ja ulkopuolisen rahoituksen voimakkaasta kehittämisestä ja esitti rehtorille ympäristönsuojelun professuurin vakinaistamista. Rehtori päätti strategisiin syihin vedoten jatkaa virkaa uudella 5-vuotiskaudella.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen samanaikainen heikko näkyvyys ja vahva vaikuttavuus on paradoksi.

Koska rakentamisen elinkaariarviointi oli TKK:n muttei minun visioni professuurin mielekkäästä toimenkuvasta, ryhdyin varmuuden vuoksi työnhakuun. Päädyin HY:oon. Ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi oppiaineena katosi TKK:sta.

HY:n ympäristöpolitiikan professorina olen toiminut vuoden 2008 syksystä alkaen. Minut nimettiin kolmeen tiedekuntaan, valtiotieteelliseen, bio- ja ympäristötieteelliseen ja maatalous-metsätieteelliseen, koska yliopiston johdon vuonna 2001 perustaman professuurin ala katsottiin tieteenalaja leikkaavaksi. Tehtävä on osoittautunut urani pit-

käaikaisimmaksi ja palkitsevimaksi. Olen voinut ylläpitää noin kymmenen tutkijan vahvuista senioritutkijoista, tutkijatohtoreista ja väitöskirjatutkijoista koostuvaa monialaista tutkijaryhmää, opettaa kotitiedekuntieni kandi- ja maisteriohjelmassa, viime vuosina myös niiden yhteisessä ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden maisteriohjelmassa. Vuoden 2025 lopussa tulee ohjauksessani väitelleeksi 18 tohtoria. Ryhmän yhteenlaskettu ulkopuolinen tutkimusrahoitus on yli 10 miljoonaa euroa.

Koska saavutan pakollisen eläkeiän vuoden 2025 lopussa, tiedotin hyvissä ajoin yliopiston johtoa ympäristöpolitiikan professuurin tehtävistä. Ison yliopiston useaan tiedekuntaan sijoittuvan professuurin täyttäminen vaatii kuitenkin tavallista enemmän hallinnollista ennakovalmistelua. Lähetin syksyllä 2022 kolmen kotitiedekuntani dekaaneille ja varadekaaneille viestin, jossa kerroin eläköitymisteni aikataulusta sekä ympäristöpolitiikan professuurin keskeisistä opetusvelvollisuuksista yliopiston kahdessa kandiohjelmassa, kahdessa maisteriohjelmassa ja kahdessa tohtoriohjelmassa. Kuvasin, kuinka mahdollisuudet hoitaa alan opetus ilman alan professuuria olivat rajalliset, koska ympäristöpolitiikan professuureja HY:ssä oli oman professuurini lisäksi vain kaksi, kaupunkien ympäristöpolitiikan ja Venäjän ympäristöpolitiikan professuuri, jotka nekin kahdessa eri tiedekunnassa.

Viestiäni seurasi täydellinen radiohiljaisuus. Huolestuneiden työtoverieni pyynnöstä pidetyssä palaverissa valtiotieteellisen tiedekunnan johdon kanssa kävi ilmi, että dekaanit eivät halunneet keskustella ympäristöpolitiikan professuurin jatkosta ja että ”ympäristöpolitiikka ei lukeudu valtiotieteellisen tiedekunnan ydinalueisiin”. Satunnaisissa käytäväkeskusteluissa bio- ja ympäristötieteellisen ja maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan varadekaanien kanssa kävi puolestaan ilmi, että ympäristöpolitiikan verkostomainen professuuri oli heille hallinnollisesti ongelmallinen ja kuului ensisijaisesti valtiotieteellisen tiedekunnan vastuusiin.

Nyt huolestuin minäkin. Lähetin vuoden 2023 alussa ympäristöpolitiikan professuurin tilannetta kuvaavan viestin HY:n hallituksen puheenjohtajalle, kanslerille, rehtorille ja vararehtoreille. Samalla muistutin yliopiston ylintä johtoa siitä, kuinka suuri painoarvo yliopiston strategiassa annetaan kestäväälle kehitykselle: HY on ”vastuullisuuden ja kestävyuden edelläkävijä” ja aikoo olla ”vuon-

na 2030 kansainvälisesti tunnettu ja houkutteleva monialainen kestävyystutkimuksen ja -opetuksen keskittymä”. Rehtori kiitti tiedosta mutta totesi, ettei rehtori voi ottaa kantaa tiedekuntien suunnitelmiin täytettävistä professuureista.

Yliopistot, varsinkin suuret ja vanhat sellaiset, jakautuvat hallinnollisesti perinteisten tieteenalojen mukaisesti.

HY:n rehtorin mielestä siis ympäristöpolitiikan professuurin jatkosta päättäminen kuuluu professuurin kolmen kotitiedekunnan dekaaneille, joiden jokaisen mielestä päätösvastuu kuuluu kahden muun tiedekunnan dekaaneille. Keväällä 2024 sain ilmoituksen esihenkilöltäni, että ympäristöpolitiikan oppituoli lakkautetaan.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen professuurien kohtalo TKK:ssa ja HY:ssä heijastelee tieteidenvälisyyttä käsittelevän tutkimuksen havaintoja. Yliopistot, varsinkin suuret ja vanhat sellaiset, jakautuvat hallinnollisesti perinteisten tieteenalojen mukaisesti. Vaikka tieteenalat ja yhteiskunnalliset haasteet on totuttu pitämään erossa toisistaan, on hyvä muistaa, että perinteiset tieteenalat ovat alun perin nousseet vastauksina yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Esimerkiksi matemaattikka pyrki alun perin ratkaisemaan kirjanpidon ja sosiologia industrialismin ongelmia. Toisin kuin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus, vanhat tieteenalat eivät enää puhuttele tämän päivän suuria yhteiskunnallisia haasteita, joihin vaikkapa EU:n ja Suomen Akatemian kaltaiset suuret tutkimusrahoittajat hakevat rahoitusohjelmillaan vastauksia. On vaikea kuvitella, että esimerkiksi EU julistaisi ”insinööritieteiden” tai ”rakentamisen” olevan suuri yhteiskunnallinen haaste tai Strategisen tutkimuksen neuvosto nostaisi ”valtiotieteet” tai ”sosiologian” keskeiseksi strategiseksi teemaksi. Vanhat tieteenalat eivät yliopistoissa ole niinkään intellektuaalisen toiminnan kuin vallankäytön pesäkkeitä.

Toki Suomen yliopistoista löytyy poikkeuksia, joissa perinteisten tieteenalojen valta on horjunut. Itä-Suomen yliopisto on esimerkki isommas- ta ja LUT-yliopisto pienemmästä yliopistosta, jossa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on

vahvistunut näyttävästi viime vuosina. Lienevätkö etäinen sijainti ja pieni koko pakottaneet profiloitumaan suhteessa pääkaupunkiseudun yliopistoihin?

Vallankäyttö selittää kuvaamani professuurien institutionaalisen haurauden. TKK:n johdon oli resurssipaineissa tehtävä ”strategisia” päätöksiä, joiden tarkoituksena oli vahvistaa rakennus- ja ympäristötekniikan kapeaa ydintä karsimalla rönsyt. Ympäristönsuojelun oppituolin määräaikaisuus oli tulosvastuuseen nojaava ohjauskeino rönsyjen kitkemiseksi: joko keskität toimintasi viidessä vuodessa rakentamisen teknistieteelliseen elinkaariaanlyysiin tai lähdet ulos.

HY:n ympäristöpolitiikan professuuri kaatuu sekin resurssipaineiden seurauksena, mutta vallankäytön prosessi on erilainen. Oppituolin hallinnollinen verkottuminen avaa johdolle vaivattoman mahdollisuuden päättää jättämällä päättämättä. Jokainen professuurin jatkosta vastaava taho voi vedota siihen, että verkostomainen oppituoli on itse asiassa jonkun toisen osapuolen vastuulla, että oppituolin kahden kolmasosan palkka on liian iso lisätaakka yhden osapuolen kannettavaksi, ja että kolmasosapalkan poistaminen yhden osapuolen kuluista on juuri sopiva säästökohde.

Missä vanhat tieteenalat ovat vallan pesäkkeitä, tapahtuu yliopistojen kiinnostavin intellektuaalinen toiminta jossain luutuneiden rakenteiden reunoilla ja väleissä.

Missä vanhat tieteenalat ovat vallan pesäkkeitä, tapahtuu yliopistojen kiinnostavin intellektuaalinen toiminta jossain luutuneiden rakenteiden reunoilla ja väleissä. Vain niissä pystytään vastaamaan yhteiskunnan suuriin tiedeidenvälisiin haasteisiin kuten ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. Yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat muodostavat keskeisen osan tästä vaikuttavien väliinputojen joukosta. Nyt on hyvä hetki hahmottaa alan toimijajoukkoa.

Tähän asti yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat ovat olleet vanhojen tieteenalojen kasvatteja, jotka uransa käännteissä ovat suuntautuneet tiedeidenvälisiin ympäristöteemoihin. Nyt Suomessa ol-

laan kuitenkin hyvää vauhtia kouluttamassa uutta yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ammattikuntaa, joka perustutkinnosta alkaen saa yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tiedeidenvälisen koulutuksen. Kun he siirtyvät töihin jäykkiin yliopistorakenteisiin, edellä kuvatut jännitteet voivat pahimmillaan kärjistyä, jos heidät pyritään pakottamaan perinteisten tieteenalojen muotteihin. Jännitteet voivat myös lieventyä, jos yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat osaavat tehdä älyllisesti uudistavaa myyräntyötä vanhojen tieteenalojen sisällä.

LIIAN SUOSITTU KOULUTUSOHJELMA

Yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen tukeutuvat tiedeidenväliset koulutusohjelmat joutuvat nekin jäykkien yliopistorakenteiden pakottamaan ryhtiliikkeeseen. Niiden kohtalo on kuin lahjakkaiden oppilaiden kohtalo koulussa ennen vanhaan. Häiriköksi tulkittu neropatti jäi luokalle tai suoritti koulun ennätysajassa loppuun, turhautuneena ja vailla opettajien tukea. Olen sekä TKK:ssa että HY:ssä johtanut ympäristöalan tiedeidenvälisen koulutusohjelman suunnitteluryhmää. TKK:ssa suunnitteluryhmän suurella innostuksella valmisteleva koulutusohjelma jätettiin luokalle. HY:ssä opiskelijoiden keskuudessa huippusuosituksi osoittautunut koulutusohjelma on jätetty oman onnensa nojaan.

Aloittaessani TKK:ssa vuonna 1999 kutsui rehtori minut laatimaan uutta ympäristötekniikan verkostomaista diplomi-insinööriohjelmaa, ensin selvitysmiehenä ja sen jälkeen suunnitteluryhmän pääsihteerinä. Suunnitteluryhmä, joka koostui rakennus- ja ympäristötekniikan, maanmittauksen, tuotantotalouden, metallurgian, kemian, puunjalostuksen ja konetekniikan professoreista, teki töitä optimistisella innolla ja sai aikaan yksityiskohtaisen suunnitelman uudesta ympäristötekniikan tutkinnosta. Siinä korostuivat teknologiset kokeilut, osallistava suunnittelu ja yhteiskunnallisten päätöksentekoprosessien tuntemus.

Kun tuli päätöksenteon aika, kuviot alkoivat mutkistua. Vaikka koulutusohjelman lupaus vakuutti suunnitteluryhmän jäsenet, heidän kotiosastonsa pelkäsivät tutkinnon tarjoavan liian heikot valmiudet tekniikan eri osa-alueilla. Oman professorinsa TKK:n rehtoriksi juuri saanut rakennus- ja ympäristötekniikan osasto pelkäsi, että uusi ohjel-

---

Rakenteiden jäykkyydestä ja johtajien näköalattomuudesta huolimatta yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa.

---

ma imuroisi liikaa osaston omia ympäristötekniikan opiskelijoita. Rehtori päätti jättää suunnitelun koulutusohjelman jatkoharkintaan. Harkinta kai jatkuu yhä.

Kun HY:n koulutusohjelmia uudistettiin vuoden 2016 ”Iso Pyörä” -uudistuksessa, yliopiston johto peräänkuulutti tiedekuntien välisiä maisteriohjelmiä. Erityisesti toivottiin luonnon- ja ihmistieteet yhdistävää ympäristöteemaista maisteriohjelmaa, jonka järjestäisivät valtiotieteellinen, bio- ja ympäristötieteellinen sekä maatalous-metsätieteellinen tiedekunta. Näiden tiedekuntien professorina minut kutsuttiin vetämään ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden uuden maisteriohjelman suunnitteluryhmää. Ryhmä ratkaisi tieteenalojen väliset jännitteet perustamalla kestävyystieteen yhteisten opintojen jatkoksi kaksi opintosuuntaa, luonnontiedepainotteisen ympäristömuutoksen ja ihmistiedepainotteisen globaalin kestävyuden opintosuunnan. Maisteriohjelma on perustamisvuodestaan 2017 lähtien ollut jatkuvasti HY:n kolmen hakijamääriltään suosituimman ja sisäänotto-pisteiltään korkeimman maisteriohjelman joukossa.

Suosio opiskelijoiden keskuudessa ei kuitenkaan ole kääntynyt suosioksi yliopistorakenteissa. Vaikka suunnitteluryhmä korosti alusta pitäen maisteriohjelman jäsentiedekuntien johdolle, kuinka tärkeää on sopia etukäteen panosten ja tulosten jakamisesta tiedekunnittain, sopimusta ei saatu aikaiseksi. Sen sijaan kotitiedekuntien dekaanit ovat päätyneet moittimaan ohjelman johtoryhmää ja opetushenkilökuntaa oman tiedekuntansa liian suuresta opetuskontribuutiosta tieteidenväliseen ohjelmaan ja liian vähäisestä määrästä oman tiedekunnan hyväksi laskettavia maisterintutkintoja. Lisäksi jäsentiedekunnat eivät ole informoineet kandidiopiskelijoitaan mahdollisuudesta hakeutua tiedekuntien yhteiseen maisteriohjelmaan. Syitä lienevät opiskelijaneuvonnan jakautuminen tiede-

kunnittain ja tiedekuntien pelko opiskelijakadosta ”omissa” maisteriohjelmissa.

Ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden maisteriohjelma voi suosiostaan huolimatta hyvinkin hävitä vuonna 2026 alkavassa uudessa opetusohjelmassa. Syitä on monia. Jäsentiedekuntien johto suhtautuu penseästi tiedekuntien yhteiseen ohjelmaan. Opettajat uupuvat tiedekunnan ”oman” ja tiedekuntien välisen yhteisen opetuksen ristipaineissa. Yliopiston heikot panostukset alkavat näkyä opetustarjonnassa, minkä seurauksena suositun ohjelman kansainvälinen maine uhkaa rapautua. Kun ympäristöpolitiikan professuuri häviää, loppunee samalla maisteriohjelmalle keskeinen ympäristöpolitiikan ja -talouden moduuli.

Jos siis jäykät yliopistorakenteet eivät tapa yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tieteidenvälisiä koulutusohjelmia lähtökuoppiinsa, ne eloon jäädessään elävät lyhyen vaikkakin loisteliaan elämän. Ulkopuolisen silmin vanhojen jäykkien yliopistojen touhu näyttää järjettömältä. Ensin luodaan kansallisesti ja kansainvälisesti suosittu maisteriohjelma, joka tuottaa juuri niitä tuloksia, joista valtiovalta yliopistoa palkitsee. Sen jälkeen kultamunia munivana jätetään ruokkimatta tai pannaan teuraaksi.

Niin houkuttelevaa kuin olisikin tulkita heitteillejätö heikkojen, pahantahtoisten, mustasukkaisten ja osaamattomien johtajien ansioksi (näilläkin lienee pieni roolinsa), on tarkoituksenmukaisempaa ymmärtää päätöksiä ohjaavia institutionaalisia rakenteita. Niiden puitteissa toimivat dekaanit kysyvät itseltään: jos tiedekuntaa, jonka kasvatti olen ja jota johdan, uhkaa resurssipula, varmistanako suosioni pysymällä kollegiaalisena oman tiedekuntani vanhojen tieteenalojen koulutusohjelmille vai teenkö riskisijoituksen yhdesä muiden tiedekuntien kanssa uuteen lupaavaan tieteidenväliseen koulutusohjelmaan? Valitettavasti jäykät rakenteet ohjaavat useimmiten ensimmäiseen vaihtoehtoon. Kuten yksi väitöskirjaohjaajistani Berkeleyssä totesi kauan sitten: ”Yliopistossa liikkuvat niin pienet rahat, että sen toimintaa ei ohjaa talous vaan politiikka”.

EDESSÄ LOISTAVA MENNEISYYS?

Viettelijän tie jäykissä yliopistorakenteissa on välillä tuntunut enemmän kura- kuin urapolulta. On kuitenkin opettavaista tarkentaa, mikä on ongelma ja mikä ei.

Ongelma ei ole, että yhteiskuntatieteellinen ympäristöala olisi menestynyt huonosti tutkimuksessa ja opetuksessa. Ala houkuttelee ulkopuolista tutkimusrahoitusta ja innokkaita opiskelijoita. Ongelmana eivät myöskään ole vanhat tieteenalat, jotka tosiasiaassa ovat tarjonneet oleellisia metodologisia lähestymistapoja alan tutkimuskysymyksiin – muutenhan yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei olisi tieteidenvälinen tutkimusala. Eivätkä ongelmana ole pahat johtajat, korkeintaan lyhytnäköiseen taktikointiin taipuvaiset.

Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ajaa nyt eteenpäin sosioekologinen rapautuminen ja pyrkimys varmistaa ihmiselämän edellytykset rapautumisesta huolimatta.

Pikemminkin ongelma on institutionaalinen. Vanhojen yliopistojen jäykät rakenteet tukevat vanhoja tieteenaloja. Niiden tutkimuskysymykset nousevat tieteenalan omista käsitteellisistä ja metodologisista lähtökohdista, eivät niinkään yhteiskunnan käytännöissä nousevista haasteista. Tämä ei tarkoita, etteivät vanhat tieteenalat tekisi ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita puhuttelevaa tutkimusta. Ne tekevät sitä, mutta aina omista lähtökohdistaan. Kuinka monta kertaa olenkaan kuullut julistuksia, kuinka ympäristökysymykset itse asiassa ovat pelkästään kemiaa tai taloutta tai tekniikkaa tai vallankäyttöä tai psykologiaa tai kultuuria tai milloin mitään.

Kun vanhoja tieteenaloja myötäilevät rakenteet määräävät vallan ja voimavarojen jakautumisen yliopiston sisällä, älyllinen argumentaatio tieteidenvälisyyden puolesta ei kanna pitkälle. Tiukan paikan tullen vanha valta puolustautuu verhoutumalla paikkansapitämättömyyksiin, kuten väittämällä tieteidenvälisyyden tutkimuksellisia näyttöjä heikoiksi.

Kyse on myös johtamisongelmasta. Jäykät yliopistorakenteet suosivat johtajia, jotka osaavat luovia ristiriitaisten kannustimien paineessa. Toisaalta he eivät keikuta laivaa vaan ylläpitävät jäykkiä ra-

kenteita, koska muuten menee työtovereiden tuki. Toisaalta heidän on siedettävä yhteiskuntatieteellisiä ympäristötutkijoita ja muita sooloilijoita, jotka institutionaalista epämääräisyydestään huolimatta tuovat taloon ulkopuolista rahaa. Tämä jännite on taannut yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen elinvoiman jäykkien yliopistorakenteiden varjoissa ja väleissä.

Rakenteiden jäykkyydestä ja johtajien näköalattomuudesta huolimatta yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa. Tulevaisuus näyttää valoisalta, vaikka institutionaaliset ja johtamisongelmat jatkuisivat entisellään. Syy on sama, joka muinoin synnytti parhaamani vanhat tieteenalat: yhteiskunnallinen muutos. Samaan tapaan kuin matematiikka ja kirjanpidon tarve tai sosiologia ja industrialismin murros syntyivät käsi kädessä, ajaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta nyt eteenpäin sosioekologinen rapautuminen ja pyrkimys varmistaa ihmiselämän edellytykset rapautumisesta huolimatta. Se, minne alan tulevaisuudenpolku tallautuu, riippuu yliopiston rakenteista.

Jäykissä yliopistorakenteissa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus jatkaa salarakkaana. Ympäristöalan tieteidenvälinen rahoitus tulee jatkumaan, minkä seurauksena vanhat tieteenalat joutuvat hyväksymään sen, että niiden kasvattama nuori polvi erikoistuu ympäristökysymyksiin. Koska yliopiston rakenteet eivät muutu, tulee yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuitenkin säilymään fragmentoituneena tutkimusalana vanhojen tieteenalojen reunoilla ja väleissä.

Fragmentaatio näkyy jo nyt HY:ssä, missä kohta katoavan ympäristöpolitiikan professuurin jälkeen alan soihtua kantavat humanistisen tiedekunnan Venäjän ympäristöpolitiikan professuuri, bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kaupunkiympäristöpolitiikan professuuri ja valtiotieteellisen tiedekunnan kestävä kulutuksen professuuri. Lisäksi löytyy vanhojen tieteenalojen nimikkeillä toimivia professoreita, joiden tutkimus on todellisuudessa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Esimerkiksi globaalien kehitystutkimuksen professori tutkii poliittista ekologiaa, valtio-opin professori ilmastopolitiikan verkostoja, sosiologian professori kaupunkien ympäristöliikkeitä ja käytännöllisen filosofian professori kestävyystutkimuksen metodologioita. Kun HY ei rakenteitaan tule muuttamaan ja

tutkimusrahoituskin suosii yliopistojen välisiä verkostoja, on epätodennäköistä, että yliopiston sisällä syntyisi mitään sen suurempia yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yksiköitä.

Arvioni saattaa yllättää yliopistomaailmaa aktiivisesti seuraavan kansalaisen. Onhan esimerkiksi HY esiintynyt julkisuudessa voimakkaana kestävyys-tieteen edistäjänä esimerkiksi perustamalla Kestävyystieteen instituutin (Helsus), korostamalla kestävä kehitystä strategiassaan ja kehittämällä yliopiston kaikille opiskelijoille suunnattua kestävyyskurssia. Nämä ovat kuitenkin akateemista viherpesua. Helsus ei ole yliopiston hallintorakenteen perusyksikkö, jolle jaettaisiin tiedekuntien tapaan perusrahoitusta ja jossa toimisi tutkimusta tekeviä professoreita. Todellisuudessa se on rehtorin ja dekaanien armollisuuden varassa toimiva verkosto, joka häviävän pienellä rahoituksella järjestää tutkijoille ja suurelle yleisölle suunnattuja tilaisuuksia. Yliopiston strategian näyttävä julistus kestävästä kehityksestä on vain retoriikkaa, koska yliopiston johto ei katso tarpeelliseksi huolehtia kestävydestä ydintoiminnassaan, eli tutkinto-opetuksessa. Sen sijaan, että turvaisi ainutlaatuisen kestävyystieteen maisteriohjelman perusedellytykset, yliopisto sat-saa yleissivistävään kestävyyskurssiin.

Pienissä ja ketterissä yliopistoissa tilanne on toinen. Ne pystyvät isoja yliopistoja joustavammin ja nopeammin perustamaan rahallisesti tuettuja yksiköitä, jotka sijoittuvat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentälle. Suomalaiseen yliopistokenttään onkin syntynyt eräänlainen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemi, jossa isot ja jäykät yliopistot ruokkivat nopealiikkeisten yliopistojen toimintamahdollisuuksia.

HY:lla on tärkeä vaikkakin etujensa vastainen rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemin ylläpitämisessä. Yliopistouran valinneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tohtorit saattavat viettää tutkijatohtori- ja apulaisprofessorivaiheen HY:ssa, siirtyäkseen kuitenkin pian lupaavampiin ympäristöihin, kuten LUT-yliopistoon, Itä-Suomen yliopistoon tai ulkomaille. Niissä yliopiston ylin johto tukee alaa järjestelmällisesti. Samaan aikaan yhä useammat maisteri- ja tohtoriohjelmat alkavat tuottaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alaan liittyviä tutkintoja. Näyttääkin siltä, että alan käsit-

---

Suomalaiseen yliopistokenttään onkin syntynyt eräänlainen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemi, jossa isot ja jäykät yliopistot ruokkivat nopealiikkeisten yliopistojen toimintamahdollisuuksia.

---

teistöä ja metodologioita kehittävät tutkimusyksiköt syntyvät lähitulevaisuudessa nimenomaan pienehköihin uudistusmielisiin yliopistoihin.

En ole huolissani yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tulevaisuudesta Suomen yliopistoissa. Ne kaikki kasvattavat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen eri osa-alueisiin erikoistunutta tutkijapolvea. Isot ja jäykät yliopistot pitävät nuoresta tutkijapolvesta kiinni vuoden tai kaksi. Sen jälkeen vanhojen tieteenalojen itseriittoisuus sysää nuoret tutkijat aikaansa seuraaviin yliopistoihin, joihin on syntymässä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vakiintuneita yhteisöjä.

Isojen ja jäykkien yliopistojen johdon sen sijaan kannattaisi olla huolissaan. Ne ovat hyvää vauhtia menettämässä ulkopuolisen tutkimusrahoituksen, jonka muuntautumiskykyisiin yliopistoihin siirtynyt yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nuori tutkijapolvi olisi voinut hankkia yliopistolle lähivuosisikymmeninä. Ja ennen kaikkea ne ovat menettämässä nousevan tutkimusalan intellektuaalisen pääoman, jonka kasvattamiseen olivat jo ehtineet panostaa huomattavasti.